

Prehľad výskumov študentov Učiteľstva etickej výchovy

Ľubica Hajnalová Buvalová

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa zaoberá prehľadom výskumov, ktoré boli realizované študentmi na Pedagogickej fakulte a Fakulte humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rokoch 2005–2012 v rámci záverečných prác. Výskumy sú z oblasti etickej výchovy v sekundárnom vzdelávaní. Prehľadová štúdia sumarizuje tematické oblasti záverečných prác, ich výskumné ciele a následne odporúčania pre prax.

Kľúčové slová: etická výchova, výskum, odporúčania pre prax

Overview of research students study ethics

Abstract

The present paper deals with an overview of studies that have been carried out by students at the Faculty of Education and Faculty of humanities, Matej Bel University in Banská Bystrica in the period from 2005 to 2012 in the framework of thesis. The researches are of the Ethics in Secondary Education. The study overview summarizes the thematic areas of thesis, the research objectives and subsequently recommendations for practice.

Key words: Ethical Education, research, recommendations for practice

Úvod

Etická výchova na Slovensku sa stala povinne vyučovacím predmetom v alternácii s náboženskou výchovou v sekundárnom vzdelávaní v roku 1993. Ani školská reforma v roku 2008 výrazne nezmenila postavenie predmetu, jeho zameranie či obsah. Umožnila školám v rámci svojich školských vzdelávacích programov čiastočnú modifikáciu (aj) etickej výchovy tak, aby zohľadňovala špecifické potreby danej školy.

Študijnému programu Učiteľstvo etickej výchovy sa venuje Katedra etickej a občianskej výchovy na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v oboch stupňoch vysokoškolského štúdia (Bc., Mgr.). Katedra vznikla v roku 2006 z Oddelenia etickej výchovy. **V súčasnosti** zabezpečuje výučbu teoretických základov vedných odborov, konkrétne základných disciplín histórie, filozofie, politológie, etiky a regionalistiky.

V rámci projektu APVV-0690-10 „Inovácia edukačnej praxe etickej výchovy“, ktorý je práve realizovaný na katedre sme sa zamerali aj na prieskum záverečných prác (bakalárskych, diplomových, rigorózných) študentov Učiteľstva etickej výchovy, ktorí realizovali svoj výskum na hodinách etickej výchovy v rokoch 2005–2012. Spolu bolo analyzovaných 108 záverečných prác. Zamerali sme sa najmä na témy záverečných prác, výskumné ciele a odporúčania pre prax.

1 Témy záverečných prác študentov Učiteľstva etickej výchovy

U študentov Učiteľstva etickej výchovy, ktorí v rámci svojich záverečných prác realizovali výskum v oblasti etickej výchovy sme zaznamenali nasledovné tematické okruhy:

- etická výchova ako vyučovací predmet,
- metódy a formy etickej výchovy,
- učiteľ etickej výchovy,
- žiak na hodinách etickej výchovy,
- základné a aplikačné témy etickej výchovy,
- prierezové témy etickej výchovy,
- prevencia v etickej výchove.

Tabuľka 1

Prehľad tematických oblastí výskumov (Hajnalová Buvalová, 2011, Uhrin, 2011)

Tematické okruhy ETV	Témy výskumu v záverečných prácach
Vyučovaci predmet ETV	– determinanty výberu predmetu etická výchova (ďalej ETV) v sekundárnom vzdelávaní – ETV na 2. st. ZŠ a na stredných školách v období školskej reformy v SR – ETV na 2. st. ZŠ v období školskej reformy – kurikulárne problémy ETV – názory žiakov 2. st. ZŠ na ETV – postavenie ETV v procese edukácie na druhom st. ZŠ – status ETV na základných a stredných školách – stav vyučovania ETV v primárnom vzdelávaní v regióne Spiš – stav vyučovania ETV v žilinskom kraji – ETV ako miesto stretnutí – potenciál ETV pri rozvoji občianstva – rozvojové vzdelávanie v kurikule ETV – vplyv ETV na utváranie klímy triedy na 2. st. základnej školy
Metódy a formy ETV	– hra ako prostriedok edukácie v ETV – kooperatívne učenie v ETV – štruktúrovaná dráma v kurikule ETV – utváranie inkluzívnej triedy prostredníctvom vyučovania ETV
Učiteľ ETV	– kompetenčný, osobnostný a etický profil učiteľa ETV – názory učiteľov na vyučovaci predmet ETV v trenčianskom kraji – osobnosť a profesia učiteľa ETV – osobnosť učiteľa ETV – učiteľ etickej výchovy ako reflexný profesionál
Žiak na ETV	– aktivizácia žiaka na hodinách ETV – ETV a hodnotová orientácia žiakov ZŠ – komunikácia na hodinách ETV ako prostriedok rozvoja osobnosti žiaka – motivácia žiakov v ETV – možnosti rozvoja osobnosti rómskeho žiaka prostredníctvom ETV – podiel ETV na prevencii deviantného správania žiakov na 2. st. ZŠ – práva dieťaťa v ETV – pripravenosť žiakov na školskú integráciu prostredníctvom ETV – prostriedky prekonávania rozvojovo útlmových činiteľov v rozvoji osobnosti žiaka – rozvoj personálnych kompetencií detí a mládeže – rozvoj sociálnych kompetencií detí a mládeže – stratégie rozvoja osobnosti žiaka na hodinách ETV

Tematická okruhy ETV	Témy výskumu v záverečných prácach
Základné a aplikačné témy ETV	Empatia: – empatia v živote človeka – rozvoj empatie na 2. st. základných škôl prostredníctvom ETV
	Komunikácia: – špecifiká komunikácie na hodinách ETV – výchova k etickým hodnotám prostredníctvom komunikácie
	Asertivita: – asertivita vo výučbe ETV na 2. st. základných škôl
	Prosociálnosť: – hodnota tolerancie a ETV – rozvoj prosociálnosti na 2. st. ZŠ v rámci ETV – rozvoj sociálnych zručností vo výučbe ETV – výchova k prosociálnosti – možnosti rozvoja kritického myslenia vo výučbe ETV
	Výchova k manželstvu a rodičovstvu: – aktuálne problémy vyučovania sexuálnej a rodinnej výchovy v rámci ETV – výchova k manželstvu a rodičovstvu a jej realizácia na hodinách ETV
	Ochrana prírody a životného prostredia: – rozvoj ekologického vedomia v kontexte ETV na 2. st. základných škôl
Prierezové témy v ETV	– multikultúrna výchova na hodinách ETV – problematika zdravého životného štýlu s uplatnením na hodinách ETV – multikultúrna výchova v ETV
Prevenca v ETV	– možnosti prevencie drogových závislostí na ZŠ s osobitným zreteľom na ETV – ETV a prevencia sociálno-patologických javov – modifikácia agresívneho správania prostredníctvom etickej výchovy – prevencia sociálnych deviácií na základných školách so zreteľom na ETV

Z uvedeného prehľadu tém (viď Tabuľka 1) vyplýva, že záverečné práce študentov Učiteľstva etickej výchovy boli tematicky zamerané najčastejšie na problematiku samotného vyučovacieho predmetu – jeho stav, status a postavenie. Odborníci na danú problematiku (V. Gluchman, O. Krížová, T. Jablonský, B. Kudláčová) považujú postavenie etickej výchovy ako alternatívy k náboženskej výchove za chybu (Korim a kol. 2010). S podobným názorom sa stretávame aj v súčasnosti u učiteľov etickej výchovy. Ďalšia tematická oblasť je venovaná žiakovi/žiakom na hodinách etickej výchovy. Ide najmä o personálny, sociálny a morálny rozvoj žiakov. Veľmi častou témou je aj obsah etickej výchovy. Ide najmä o základné témy, ako empatia, komunikácia, asertivita, prosociálnosť a aplikačné témy výchova k manželstvu a rodičovstvu, ochrana prírody a životného prostredia. V menšej miere sú zastúpené témy metódy etickej výchovy, učiteľ etickej výchovy, prierezové témy v etickej výchove a prevencia v etickej výchove.

Etická výchova ponúka veľa tém, ktoré by boli zaujímavé pre výskum, ako napr. obsah etickej výchovy, ciele etickej výchovy (v jednotlivých stupňoch vzdelávania), hodnotenie na hodinách etickej výchovy, pedagogická diagnostika v etickej výchove a pod.

2 Výskumné ciele v záverečných prácach študentov Učiteľstva etickej výchovy

Prehľad výskumných cieľov (viď Tabuľka T2) sme podobne rozčlenili ako témy záverečných prác.

Tabuľka 2

Prehľad výskumných cieľov (Hajnalová Buvalová, 2011, Uhrin, 2011)

Tematické okruhy ETV	Výskumné ciele v záverečných prácach
Vyučovací predmet ETV	– aké sú názory žiakov v siedmom, ôsmom a deviatom ročníku základnej školy na postavenie predmetu ETV vo výchovno-vzdelávacom procese základných škôl – pomocou dotazníka vlastnej konštrukcie zistiť postoj študentov stredných škôl k predmetu ETV v okrese Rimavská Sobota – popísať názory učiteľov etickej výchovy na kurikulárne problémy etickej výchovy na 2. st. ZŠ – popísať názory učiteľov ETV na kurikulárne problémy ETV na 2. st. ZŠ – popísať názory učiteľov ETV v žilinskom kraji na stav vyučovania ETV v danom regióne – popísať predmet ETV, status ETV na základných a stredných školách, kurikulum (obsah, ciele a metódy ETV) a postavenie ETV v zahraničí – prezentovať časovo-tematický plán pre 1. ročník gymnázia s dôrazom na rozvoj prosociálnosti, ktorý využívajú učitelia v bežnej škole (vypracovať vhodný časovo-tematický plán pre 1. ročník gymnázia, zostaviť sadu aktivít na rozvoj prosociálnosti) – pripraviť tematické plány etickej výchovy pre 5.–9. ročník základných škôl so zameraním na rozvoj asertivity, projektovania prípravy na výučbu a následného realizovania vyučovacích hodín – prostredníctvom dotazníka zistiť, aké faktory ovplyvňujú výučbu ETV v transformačnom procese slovenského školstva v okresoch Dolný Kubín, Tvrdošín a Námestovo – spracovať dva projekty vyučovacích hodín na predmetnú problematiku a realizovať ich v rámci záverečnej praxe na gymnázium A. H. Škultétyho – vytvoriť časovo-tematického plánu etickej výchovy pre 8. ročník základných škôl – zistiť a porovnať názory učiteľov a žiakov na výučbu ETV na ZŠ v okrese Rimavská Sobota – zistiť ako vplyva etická výchova na utváranie sociálnej klímy školskej triedy – zistiť aký je stav ETV na 2. st. základných škôl z pohľadu učiteľov ETV v bratislavskom kraji – zistiť aký vplyv má ETV na žiakov a učiteľov z mesta a vplyv učiteľov a žiakov z dediny – zistiť názory učiteľov na motivačné faktory vo vyučovaní a učení sa žiakov v ETV, pričom pod motivačnými faktormi treba rozumieť ciele, obsah, úlohy, metódy, hodnotenie a sebahodnotenie žiakov využívané v rámci predmetu – zistiť obľúbenosť predmetu ETV medzi žiakmi na vybraných stredných školách – zistiť status ETV na základných školách v levickom okrese – zistiť stav vyučovania ETV na vybraných stredných školách v žilinskom kraji – zistiť, aké determinanty ovplyvňujú žiakov 8. a 9. ročníka vybraných základných škôl, pri výbere predmetu ETV

Tematická okruhy ETV	Výskumné ciele v záverečných prácach
Metód a formy ETV	– objasniť globálne rozvojové vzdelávanie a jeho témy, ktoré sa vo výučbe etickej výchovy využívajú prostredníctvom jednotlivých metód – porovnať najčastejšie využívané organizačné formy a vyučovacie metódy uplatňované vo výučbe ETV v trenčianskom kraji s výsledkami celoslovenského výskumu realizovaného Katedrou etickej a občianskej výchovy PF UMB v roku 2006–2009 – poukázať na možnosti ETV pri utváraní inkluzívneho prostredia na druhom st. základnej školy a ponúknuť aktivity vhodné na utváranie tohto prostredia – poukázať na to, ako môže učiteľ prostredníctvom kooperatívneho vyučovania vytvoriť na hodinách ETV také podmienky, ktoré umožnia žiakom aktívnu, tvorivú činnosť, odstránia strach a napätie a z vyučovania vytvoria zaujímavú a príťažlivú prácu – zistiť mieru uplatňovania interaktívnych metód v práci učiteľov na hodinách etickej výchovy v okrese Námestovo – zistiť mieru uplatňovania interaktívnych metód v práci učiteľov na hodinách ETV, porovnať preferované hodnoty u žiakov ZŠ z vidieka a z mesta, porovnať preferované hodnoty u dievčat a chlapcov – zistiť, aké sú možnosti a limity štruktúrovanej drámy vo výučbe ETV na strednej škole (vo vyššom sekundárnom vzdelávaní) z pohľadu učiteľa – prostredníctvom kooperatívneho učenia vytvoriť na ETV také podmienky, ktoré umožnia žiakom aktívnu, tvorivú činnosť, odstránia strach a napätie a z vyučovania vytvoria zaujímavú a príťažlivú prácu
Učiteľ ETV	– preskúmať vnímanie učiteľa ETV z pohľadu žiakov a následne zistiť očakávania žiakov od učiteľa ETV – zistiť a zhodnotiť obľúbenosť učiteľov ETV na vybraných stredných školách – zistiť názory žiakov na neverbálnu a verbálnu komunikáciu u obľúbeného a neobľúbeného učiteľa – zistiť a zhodnotiť obľúbenosť učiteľov ETV medzi žiakmi na 2. st. vybraných škôl – porovnanie názorov učiteľov ETV a učiteľov iných predmetov na osobnosť, profesiu, postavenie činnosti učiteľa ETV – zistiť názory učiteľov a žiakov na osobnosť učiteľa ETV – zistiť úroveň reflexie učiteľov etickej výchovy a slovenského jazyka na základných školách v regióne Rimavská Sobota a porovnať zistený stav
Žiak na ETV	– zistiť, aký postoj prevláda u žiakov 6. ročníka ZŠ vo vzťahu k rímskym spolužiakom – zistiť ako zdraví žiaci 5. a 6. ročníka ZŠ vnímajú zdravotne postihnutých žiakov a vplyv ETV na prípravu a formovanie vzťahu zdravých žiakov k zdravotne postihnutým žiakom – analyzovať etické hodnoty žiakov a efektivitu výchovy žiakov k etickým hodnotám prostredníctvom komunikácie u učiteľov ETV – zamerať sa na prostriedky prekonávania rozvojovo-útlmových činiteľov v rozvoji osobnosti žiaka na hodinách ETV – zistiť či môže ETV pozitívne ovplyvniť osobnosť rímskeho žiaka v rímskej triede alebo v zmiešanej triede – poukázať na možné východiská prosociálneho správania a naznačiť možné cesty, ktoré napomáhajú rozvoju prosociálneho správania u žiakov na 2. st. ZŠ

Tematická okruhy ETV	Výskumné ciele v záverečných prácach
Základné a aplikačné témy ETV	– možnosti rozvoja občianskych kompetencií prostredníctvom ETV na Slovensku a vo vybraných európskych krajinách – poukázať na možné východiská prosociálneho správania a naznačiť možné cesty, ktoré napomáhajú rozvoju prosociálneho správania u žiakov na 2. st. ZŠ – poukázať na potrebu rozvoja sociálnych zručností na školách – prezentovať časovo-tematický plán pre 1. ročník gymnázia s dôrazom na rozvoj prosociálnosti, ktorý využívajú učitelia v bežnej škole (vypracovať vhodný časovo-tematický plán pre 1. ročník gymnázia, zostaviť sadu aktivít na rozvoj prosociálnosti) – rozlíšiť a špecifikovať výchovné stratégie rozvoja prosociálnosti žiakov v ETV – vymedziť sociálne kvality z hľadiska obsahových a výkonových štandardoch v predprimárnom až vyššom sekundárnom vzdelávaní – získať objektívny obraz o stave komunikácie na hodinách ETV na vybraných žilinských školách – zistiť či existuje rozdiel v úrovni prosociálnosti žiakov výberových tried osemročného gymnázia a žiakov bežných tried základnej školy – zistiť empatiu detí vo vzťahu k rodine, rovesníkom a cudzím ľuďom a emocionálne prežívanie respondentov – zistiť možnosti realizácie výchovy k manželstvu a rodičovstvu v rámci hodín ETV – zistiť rozvoj empatie na vyučovacích hodinách etickej výchovy – zistiť vedomosti žiakov na 2. st. ZŠ o existencii Dohovoru práv dieťaťa, zistiť názory a postoje k dodržiavaniu ľudských práv – zistiť vzájomnú komunikáciu na vyučovaní etickej výchovy – zistiť záujem žiakov o participáciu na živote triedy, školy, obce alebo mesta – zistiť, ako by bolo možné rozvíjať toleranciu voči ľuďom s homosexuálnou orientáciou u žiakov ZŠ a študentov ZŠS na predmete ETV – zistiť, ako je problematika sexuálnej výchovy na školách akceptovaná a upozorniť na problémy sexuálnej výchovy, s ktorými sa v tejto spoločnosti stretávame a ktoré negatívne vplyvajú na jej realizáciu a presadenie v praxi – zistiť, či existuje rozdiel v úrovni prosociálnosti dievčat a chlapcov vo veku 14–15 rokov – zistiť, do akej miery ovplyvňuje výchovné prostredie školy úroveň prosociálneho správania žiakov
Prierezové témy v ETV	– zistiť, do akej miery je prierezová téma multikultúrna výchova prítomná na hodinách ETV na vybraných základných a stredných školách v žilinskom kraji – zisťovali variabilitu životného štýlu študentov druhých ročníkov stredných škôl – overiť teoretické vedomosti, postoje a názory respondentov na problematiku týkajúcu sa životného prostredia
Prevenca v ETV	– zistiť podiel ETV na prevencii a skúsenosti žiakov s legálnymi prípadne nelegálnymi drogami, ako aj vzťah žiakov ku škole a spôsob trávenia ich voľného času – zistiť podiel ETV na prevencii deviantného správania a skúsenosti žiakov s druhmi deviantného správania v školskom prostredí, ako aj vzťah žiakov ku škole a k voľnému času – zistiť podiel ETV na prevencii drogových závislostí a skúsenosti žiakov s nelegálnymi drogami, ako aj vzťah žiakov ku škole – zistiť stav deviantného správania na ZŠ so zreteľom na ETV – zistiť stav prevencie drogových závislostí na ZŠ na hodinách ETV – zistiť stav prevencie sociálnych deviacii na ZŠ so zreteľom na ETV – zistiť výskyt šikanujúceho správania v škole, ale aj niektoré skutočnosti súvisiace s názormi a skúsenosťami žiakov 6. a 9. ročníka, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu pri prevencii šikanovania na školách

Výskumné ciele uvedené v Tabuľke T2 sú väčšinou orientované na získavanie základných informácií ohľadom vyučovacieho predmetu etická výchova. Sú zamerané na zisťovanie názorov žiakov, učiteľov etickej výchovy na jednotlivé výskumné problémy, ďalej na popis, porovnanie, analyzovanie a vymedzenie skúmanej problematiky. Od roku 2010 nachádzame v záverečných prácach (diplomových) empirickú časť realizovanú prostredníctvom akčného výskumu. Tento trend pokračuje aj v nasledujúcich rokoch. Môžeme teda konštatovať, že realizácia záverečných prác študentov Učiteľstva etickej výchovy na Katedre etickej a občianskej výchovy PF UMB v Banskej Bystrici prešla od roku 2005 základným skúmaním v oblasti etickej výchovy a od roku 2010 sa postupne záverečné práce orientujú na akčný výskum, na možnosti inovácie etickej výchovy v sekundárnom vzdelávaní.

3 Odporúčania pre prax v záverečných prácach študentov Učiteľstva etickej výchovy

Z analýzy záverečných prác vyplynuli nasledovné odporúčania pre prax, ktoré boli smerované pre vyučovací predmet etická výchova, učiteľa etickej výchovy a školu (bližšie viď. Hajnalová Buvalová, 2011, Uhrin, 2011):

Odporúčania zamerané na vyučovací predmet **etická výchova** môžeme rozdeliť do dvoch oblastí.

Prvá oblasť odporúčaní je zameraná na samotný **vyučovací predmet** ETV, ktorý:

- nemá byť v alternácii s náboženskou výchovou;
- má sa vyučovať ako povinný predmet;
- nemá byť klasifikovaný;
- sa má zamerať na spoluprácu s rodinami;
- sa má realizovať aj napr. v parkoch, prírode, na školskom dvore;
- má mať prevažne praktický charakter;
- treba implementovať aj do iných vyučovacích predmetov;
- potrebuje zrevidovať učebné osnovy podľa sociálnej zrelosti žiackej populácie;
- potrebuje prispôbiť obsah a ciele aj deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Druhá oblasť odporúčaní je zameraná na **témy** vyučovacieho predmetu ETV, ktoré treba:

- doplniť obsah o sexuálnou výchovu, závislosti rôzneho druhu, emocionálnu inteligenciu, multikultúrnú spoločnosť, masmediálnu výchovu, ako sa nestáť obeťou agresivity a šikanovania, problematika ekológie;

- venovať oveľa väčšiu pozornosť problematike empatie, ľudským a detským právam, diskriminácii a predsudkom, integrácii zdravotne postihnutých prostredníctvom filmov, rôznych príbehov na zamyslenie, situačných hier.

Odporúčania zamerané na **učiteľa ETV** môžeme rozdeliť do dvoch tematických okruhov:

Prvý tematický okruh odporúčaní je zameraný na **osobnosť** učiteľa ETV má:

- mať kvalifikáciu na úrovni vysokej školy;
- využívať projektovanie výučby;
- mať funkciu koordinátora prevencie;
- mať k žiakom v škole bezpodmienečne kladný citový vzťah;
- byť schopný sa vcítiť do pocitov a prežívania žiakov;
- vedieť poradiť, pomôcť a spravodlivo riešiť rôzne nezhody a problémy medzi žiakmi;
- vedieť žiakov oceniť, povzbudiť, vyjadriť im dôveru, pochvalu a uznanie;
- sa naučiť pozorovať a analyzovať svoj neverbálny prejav;
- vedieť dobre počúvať, čo žiaci hovoria, sústrediť sa na podstatné, prípadne žiakov neverbálne podporiť;
- byť náročný, objektívny a spravodlivý, zároveň svedomitý, mal by sa neustále vzdelávať nielen v oblasti svojho vyučovacieho predmetu, ale aj v iných predmetoch;
- vytvárať na svojich hodinách príjemnú a priateľskú atmosféru, ktorá je založená na otvorenej komunikácii so žiakmi, na rešpektovaní ich názorov a postojov, na rešpektovaní ich individuality.

Druhý tematický okruh odporúčaní je zameraný na **činnosť** učiteľa ETV, ktorý má:

- dôsledne poznať učebné osnovy predmetu;
- uvedomiť si, že svojim prejavom ovplyvňujú žiakov;
- dbať na formuláciu otázok, kultúru jazyka a jeho rozvoj;
- monitorovať záujmy svojich žiakov;
- umožniť žiakom voľný výber témy;
- v rámci svojich hodín poskytovať primeraný priestor najmä reflexii a sebareflexii žiakov a žiackej práce;
- vytvárať vhodné úlohy na naplnenie stanoveného cieľa, podporovať objavovanie úlohových cieľov žiakmi a poskytovať im tak zážitok úspechu;
- viac a častejšie spolupracovať s rodičmi formou úloh pre žiakov, ktorých by sa zúčastnili aj rodičia;
- upozorniť žiakov na nebezpečenstvá vplyvu televízie, počítača, internetu, ktoré negatívne pôsobia na deti, a taktiež na nebezpečenstvá agresivity, šikanovania, ktoré sa v živote často vyskytuje;
- dbať na rozvoj komunikačných schopností žiakov na hodinách ETV v rôznych situačných hrách a aktivitách;

- formou komunikačných aktivít rozvíjať medziľudské vzťahy;
- tvoriť nové a netradičné hodiny ETV, ktoré môžu obohatiť žiakov po emocionálnej stránke, a tým rozvíjať tvorivosť, fantáziu a predstavivosť, rozvíjať ich ľudskosť vo vzťahoch k spolužiakom, učiteľom, rodičom a ostatným;
- usmerňovať mládež aj sprístupnením nových faktov, zistení či názorov k tomu, aby sa nedali zviazať na cestu intolerancie, predsudkov a pohrdania;
- využívať zážitkové metódy a hrové aktivity, najmä dialógu a diskusie, riešenia bežných životných situácií, hrania rolí, bádateľské a mimoškolské aktivity, využívanie umeleckých prvkov, štruktúrovanú drámu, uprednostňovať kooperatívne úlohy;
- aktualizovať obsah vyučovania, a to predovšetkým z pohľadu žiakov;
- nechať žiakov tvoriť a modifikovať úlohy, ktoré majú riešiť na vyučovaní ETV a snažiť sa zapájať ich do vyučovania rovnomerne;
- vo väčšej miere spolupracovať s odborníkmi.

Odporúčania zamerané na školu:

- školy majú „dýchať“ priateľskou atmosférou a pozitívnym prístupom k inováciám;
- podporovať všetky formy multikultúrneho a tvorivo-humanistického vzdelávania;
- na školách aplikovať taký typ výchovy a vzdelávania, ktoré je založené na vzájomnom rešpektovaní a kooperácii členov skupiny;
- vytvoriť učiteľom podmienky pre účasť na vzdelávacích podujatiach zameraných na ETV;
- podporovať celoživotné vzdelávanie učiteľov;
- zvýšiť propagáciu a informovanosť učiteľov o metodických materiáloch nachádzajúcich sa na internete;
- podrobnejšie informovať žiakov a rodičov o obsahu, témach, formách a spôsobe vyučovania ETV (na webových stránkach školy, prípadne môžu informačný list oboch predmetov – ETV aj NV – priložiť ako súčasť záväznej prihlášky na povinne voliteľný predmet);
- vyučovací predmet ETV nezaradovať v rámci rozvrhu na nultú, prípadne na poslednú vyučovaciu hodinu;
- realizovať na školách projekty preventívnej práce v spolupráci s mimoškolskými preventívnymi zariadeniami,
- organizovať otvorené (ukážkové) hodiny jednotlivých predmetov s využitím prvkov ETV.

Z uvedených odporúčaní pre vyučovací predmet etická výchova vyplýva ako najnaliehavejšie odporúčanie postavenie tohto predmetu ako povinného pre každého žiaka. Potrebná je aj dobrá klíma v spoločenstve žiakov, a s tým súvisí aj neklasifikovanie tohto predmetu. Učiteľovi sa odporúča nielen dobre poznať ciele a obsah etickej výchovy, ale aj ich prispôbiť aktuálnym potrebám triedneho spoločenstva. Dať možnosť žiakom

voľného výberu tém a využívať hodnotovú reflexiu a reflexiu na každej vyučovacej hodine. V súvislosti s odporúčaniami pre školu považujeme za dôležité neustále dávať do povedomia rodičov i širšej verejnosti opodstatnenie a dôležitosť predmetu etickej výchovy.

Záver

Predpokladáme, že „ak je škola nastavená proinovatívne a mravná výchova je jej edukačnou prioritou, dokáže vytvoriť podmienky pre uplatnenie akčného reflexívneho a inovatívneho metodologického nástroja učiteľa etickej výchovy – súčasťou jeho didaktického konceptu výučby etickej výchovy.“ (Valica – Fridrichová a kol., 2011, s. 142) Priestor pre inováciu poskytujú samotné školské vzdelávacie programy, prostredníctvom ktorých si školy vytvárajú vlastnú profiláciu, a tak majú možnosť vyniknúť a odlíšiť sa v dnešnej konkurencii.

Za jednu z najvhodnejších možností ako efektívne inovovať hodiny etickej výchovy považujeme využitie akčného výskumu. Učiteľ ho môže využiť, ako uvádza P. Fridrichová (2012), na skvalitnenie jeho edukačného procesu a nepriamo núti „dobrého“ učiteľa (nielen) etickej výchovy k priebežnému diagnostikovaniu konkrétnej skupiny žiakov. Využívaním akčného výskumu v rámci etickej výchovy sa učiteľ stáva „výskumníkom vo vlastnom vyučovaní, čo zvyšuje aj jeho profesionálny status. Vie validnejšie zdôvodniť, vysvetliť, modifikovať a úspešne realizovať výučbu etickej výchovy.“ (Valica – Fridrichová a kol., 2011, s. 144) Preto považujem akčný výskum v záverečných prácach študentov Učiteľstva etickej výchovy za veľký prínos v rámci skúmania etickej výchovy. Ešte ako študenti majú možnosť oboznámiť sa s akčným výskumom priamo v praxi, vyskúšať si v reálnych podmienkach celkovú realizáciu takéhoto výskumu. Predpokladáme, že následne ako učitelia v praxi využijú akčný výskum (nielen) na hodinách etickej výchovy a budú hľadať nové možnosti, inovácie vo výučbe, a tak skvalitňovať (nielen) hodiny etickej výchovy.

V súčasnosti prebieha druhá časť inovačného vzdelávania „Rozvoj psychodidaktických a výskumných kompetencií učiteľov“ v rámci projektu APVV-0690-10, kde účastníci vzdelávania (učitelia, ktorí vyučujú etickú výchovu) po predchádzajúcej teoretickej príprave pracujú aktuálne na svojich projektoch akčného výskumu spolu s lektormi. Následne budú svoje projekty realizovať v rámci svojich hodín etickej výchovy (primár, nižší sekundár, vyšší sekundár). Inovačné vzdelávanie ukončia obhajobou záverečných prác, ktorých súčasťou je spomínaný akčný výskum. Záverečné práce budú publikované v zborníku, a tak budú k dispozícii aj ostatným učiteľom etickej výchovy ako inšpirácia pre vlastnú výučbu.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0690-10.

Literatúra

- Fridrichová, P. (2012). Kľúčové otázky pedagogickej diagnostiky vo vzťahu k výučbe etickej výchovy. In *Pedagogická diagnostika a evaluace 2012*. Sborník abstraktů a sborník příspěvků – X. mezinárodní konference. Ostrava: Pedagogická fakulta OU.
- Hajnalová Buvalová, Ľ. (2011). *Súčasný stav realizácie akčného výskumu na hodinách etickej výchovy*. Banská Bystrica: PF UMB, (cit. 2013-10-23). Dostupné na internete: <<http://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-etickej-a-obcianskej-vychovy/apvv-0690-10-inovacia-edukacnej-praxe-etickej-vychovy/vystupy-projektu.html>>
- Korim, V. a kol. (2010). *Koncepcie etickej výchovy v dynamických premenách*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB.
- UHRIN, P. (2011). *Prehľad kvalifikačných prác o metodike a akčnom výskume v etickej výchove*. Banská Bystrica: PF UMB, (cit. 2013-10-23). Dostupné na internete: <<http://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-etickej-a-obcianskej-vychovy/apvv-0690-10-inovacia-edukacnej-praxe-etickej-vychovy/vystupy-projektu.html>>
- Valica, M. & FRIDRICHOVÁ, P. a kol. (2011). *Modely výučby etickej výchovy a kompetenčného profilu učiteľa etickej výchovy*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, ISBN 978-80-557-0326-8. (cit. 2013-10-24). Dostupné na internete: <<http://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-etickej-a-obcianskej-vychovy/apvv-0690-10-inovacia-edukacnej-praxe-etickej-vychovy/vystupy-projektu.html>>

Kontakt:

Mgr. Ľubica Hajnalová Buvalová, PhD.
Katedra etickej a občianskej výchovy
Pedagogická fakulta UMB
Ružová 13
974 11 Banská Bystrica, SR
E-mail: lubica.hajnalova-buvalova@umb.sk